

ספרות עברית וכללית

לעולים חדשים

לבתי ספר דתיים
יחידת לימוד בסיסית

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעה וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים.

פרק ראשון — סיפורת (סיפור חסידי,
סיפור קצר) ודרמה — 66 נקודות
פרק שני — שירה (פיוט ושירת ימי הביניים,
השירה העברית במאה ה־20) — 34 נקודות
סה"כ — 100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: (1) רשימה מודפסת של היצירות שנלמדו בכיתה.
(2) מילון עברי-לועזי / לועזי-עברי, לפי בחירת התלמיד.

ד. הוראות מיוחדות: (1) חובה לצרף למחברת הבחינה את הרשימה המודפסת של
היצירות שנלמדו בכיתה.
(2) אין להדגים בתשובות שונות על פי אותה יצירה.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

ה ש א ל ו ת

פרק ראשון — סיפורת (סיפור חסידי, סיפור קצר) ודרמה

(66 נקודות)

ענה על שתיים מהשאלות 1-4 (לכל שאלה — 33 נקודות).

שים לב: בשאלות 1-4 אין לענות על פי אותה יצירה.

1. סיפור חסידי וסיפור קצר

לפניך גרסת פשיסחא של הסיפור החסידי "אוצר תחת הגשר". קרא אותה, וענה על השאלה שאחריה.

גרסת ר' שמחה בונים מפשיסחא:

ישראל ברגר, שמחת ישראל, פיעטרקוב 1910, עמ' מ"ז.

היה מרגלא בפומיה [דבר זה היה רגיל בפיו של] הרב הקדוש ר' חנוך העניך מאלכסנדר ז"ל, לומר בשם רבו, הרב הקדוש הרבי ר' שמחה בונים ז"ל, שאמר אשר כל אברך בנוסעו פעם הראשון אל הצדיק, ולהסתופף בצל החסידים, צריך לידע המעשה מרבי אייזיק ר' יעקעליס [ר' יצחק בן יעקב] מקרקוב, שבנה את בית הכנסת בקרקוב הנקרא בית הכנסת של ר' אייזיק ר' יעקעליס, וזהו: כי הר' אייזיק ר' יעקעליס חלם כמה פעמים שייסע לפראג, ושם סמוך לחצר המלך תחת הגשר יחפור בארץ וימצא אוצר גדול ויתעשר. הוא נסע לפראג ובבואו שמה הלך אל הגשר אשר אצל חצר המלך, אבל שם עמדו אנשי חיל ההולכים על המשמר לילה כיום, והיה ירא לחפור בארץ ולחפש במטמונים. אבל מרוב צערו כי עמל כל כך בדרך רחוקה ועתה ישוב לביתו בחוסר כול, היה הולך כל היום סמוך לגשר אנה ואנה, תפוס במחשבותיו, וכשחשכה הלך אל האכסניה לנות. וביום השני וכן ביום השלישי שוב בא בבוקר בבוקר אל המקום הזה, וטייל שם כל היום, ולפנות ערב הלך לאכסניה. השר העומד שם בראש אנשי חיל שומרי ראש המלך, בראותו יום-יום כי איש יהודי הולך שחוח ותוארו כעני המעוטף בצער ויגון, סובב סובב אצל הגשר כל הימים, קראו אליו ושאלו בדברים רכים: "מה אתה מחפש ועל מי אתה ממתין זה כמה ימים במקום הזה?" סיפר לו כל העניין כי כמה לילות רצופים חלם כי כאן טמון אוצר גדול, ולמטרה זאת בא לפראג ברוב עמל וטורת. אז פתח השר את פיו שחוק ואמר לו: "האם היה כדאי שתיסע דרך רחוקה כל כך על ידי חלום, מי זה אשר יאמין לחלומות?! הלוא גם אני בחלומי אמרו לי שאסע לעיר קרקוב ושם נמצא אחד הנקרא בשמו אייזיק ר' יעקעליס, ואם אחפור שם בבית היהודי אייזיק ר' יעקעליס תחת התנור והכיריים אז אמצא אוצר גדול. אבל הכי אתן אמון לחלומות אשר שווא ידברו, ולנסוע בשביל זה לקרקוב?! ואתה עשית שטות כזו לבוא לכאן?!".

/המשך בעמוד 3/

ויהי כשמוע רבי אייזיק ר' יעקעליס דברי השר הבין כי עיקר ביאתו לכאן היה למען ישמע דברים אלו ושידע כי האוצר נמצא לא כאן רק בביתו, וכי עליו לחפור ולבקש במטמונים בביתו ושם ימצא האוצר. חזר ונסע לביתו וחיפש ומצא בביתו תחת התנור והכיריים את האוצר ונתעשר, ובנה בהונו את בית הכנסת הנודע בשם בית הכנסת של ר' אייזיק ר' יעקעליס.

כן הדבר כל אברך צריך לידע כי על ידי בואו אל הצדיק והרבי, נתוודע לו שהאוצר אין לו לחפש אצל הרבי אלא רק בביתו. ויהי בנוסעו לביתו שם יחפש ויחפור עד מקום שידו מגעת, ויגעת ומצאת תאמין כי קרוב אליך הדבר בפך ובלבבך לעשותו, אצלו ממש והבן.

בסיפור חסידי זה הדמות המרכזית מגלה דברים חדשים על עצמה ועל חייה.

מה היא מגלה? הסבר את התהליך שבו הדמות מגיעה לגילוי זה.

סיפור קצר

2. "המפתח" / יצחק בשביס-זינגר

לפניך ציטוט קצר מהסיפור "המפתח". קרא אותו, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

היא הזהירה את המפתח וסובבה אותו. אך אבוי, המפתח נשבר. רק הידית נותרה בידה. בסי תפסה מיד את גודל שברה.

א. מה מסמל המפתח בסיפור זה? (10 נקודות)

ב. תאר את התנהגותה ואת מחשבותיה של בסי לפני שבירת המפתח ולאחר השבירה.

(23 נקודות)

3. "המפתח" / יצחק בשביס-זינגר וסיפור קצר נוסף

בסיפורים קצרים רבים יש ניגוד בין מצבים, בין זמנים, בין מקומות, בין דמויות וכדומה.

א. הבא ניגוד אחד מן הסיפור "המפתח", תאר אותו, והסבר מה אפשר ללמוד מניגוד זה על בסי. (18 נקודות)

ב. הבא ניגוד אחד מסיפור קצר נוסף שלמדת, תאר אותו, והסבר מה אפשר ללמוד מניגוד זה

על הדמות המרכזית בסיפור. (15 נקודות)

4. דרמה

אחד מן התפקידים של דמות משנית במחזה הוא להדגיש את התכונות של הדמות המרכזית.

הסבר קביעה זו על פי המחזה שלמדת, ובסס אותה על שני מפגשים בין הדמות המרכזית

לדמות המשנית.

/המשך בעמוד 4/

פרק שני — שירה (פיוט ושירת ימי הביניים, השירה העברית במאה ה־20)

(34 נקודות)

ענה על שתיים מהשאלות 5-10 (לכל שאלה — 17 נקודות).

פיוט ושירת ימי הביניים

5. קרא את הפיוט שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

דרור יקרא / דונש בן לברט

בית 1	דרור יקרא לְבֵן וּלְבַת וַיִּנָּצְרְכֶם כְּמוֹ בְּכַת. נְעִים שְׂמֶכֶם וְלֹא יִשְׁבַּת, שְׁבוּ נוּחוּ בְיוֹם שַׁבַּת!	בית 4	אֱלֹהִים, תֵּן בְּמִדְבַּר הָרָר הַדָּס שְׁטָה בְּרוּשׁ תִּדְהָר וְלַמְזִהִיר וְלַנִּזְהָר שְׁלוֹמִים תֵּן כְּמִי נָהָר.
בית 2	דְּרֹשׁ נָוִי וְאוֹלָמִי וְאוֹת יֵשַׁע עֲשֵׂה עָמִי, נִטַּע שׁוֹרֵק בְּתוֹךְ כְּרָמִי — שַׁעַת שׁוֹעֵת בְּנֵי עָמִי.	בית 5	הֲדָף קָמִי, אֵל קָנָא, בְּמוֹג לֵבָב וּבְמַגָּה, וְנִרְחִיב פֶּה, נִמְלֵא נָא לְשׁוֹנִי לְךָ רָנָה.
בית 3	דְּרוֹךְ פּוֹרָה בְּתוֹךְ בְּצָרָה וְגַם בְּבָל אֲשֶׁר גָּבְרָה. נִתַּץ צָרִי בְּאֶף עֲבָרָה, שְׁמַע קוֹלִי בְיוֹם אֶקְרָא.	בית 6	דְּעָה חֲכָמָה לְנַפְשָׁךְ וְהִיא כְּתֹר לְרֹאשְׁךָ נִצֵּר מִצֹּת קְדוּשָׁךְ שְׁמֵר שַׁבַּת קִדְשָׁךְ!

פרש את הבית השני בפיוט, והסבר כיצד בית זה מתקשר לרעיון המרכזי בפיוט.

6. קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים שאחריו.

הבא מבול / רבי יהודה הלוי

הבא מבול ושם תביל חרבה? / ואין לראות פני ארץ חרבה,
ואין אדם ואין חיה ואין עוף – / תסף תכל ושכבו מעצבה?
ובראות הר ושיחה לי מנוחה, / וארץ הערבה לי ערבה.
ואשגח לכל עבר – ואין כל, / אבל מים ושמים ותבה,
ולויתן בהרתיחו מצולה, / ואחשב כי תהום יחשב לשיבה.
ולב הים יכחש באניה, / כאלו היא ביד הים גנבה!
וים יזעף – ונפשי תעלו, כי / אלי מקדש אלהיה קרבה.

- א. הסבר את הקשר בין הבית האחרון בשיר לבין הבתים שלפניו. (10 נקודות)
- ב. בחר מן השיר בדרך עיצוב אחת, והסבר כיצד היא עוזרת להבין את מצבו של הדובר בשיר. (7 נקודות)

7. קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים שאחריו.

שחרתיך בכל שחרי / רבי שלמה אבן-גבירול

שחרתיך בכל שחרי ונשפי / ופרשתי לך כפי ואפי.
לך אהמה בלב צמא, ואדמה / לדל שואל עלי פתחי וספי.
מרומות לא יכילוה לשבתך – / ואולם יש מקומך תוך סעפי!
הלא אצפן בלבי שם כבודך / וגבר חשקך עד יעבר-פי:
אני על כן אהודה שם אדני / בעוד נשמת אלהים חי באפי.

- א. פרש את הבית הראשון בשיר, והסבר את הרעיון המרכזי בשיר. (10 נקודות)
- ב. ציין דרך עיצוב אחת בשיר, והסבר כיצד היא עוזרת להדגיש את הרעיון המרכזי בשיר. (7 נקודות)

השירה העברית במאה ה-20

8. אדם מול בוראו

קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים שאחריו.

אי / זלדה

אֲנִי דוֹרְכַת עַל הָאֲדָמָה
כְּמוֹ עַל גּוֹף חַי
כְּאוֹתָם פְּלִיטֵי אֲנִיָּה
שֶׁעָמְדוּ עַל גִּבּוֹ שֶׁל לִוְיָתָן
כִּי טָעוּ בְּמִרְאָה הָעֵינִיִּים.

אֲנִי דוֹרְכַת עַל הָעֶפֶר
שֶׁתַּחַתּוֹ מְדַבְּרִים הַמֵּיִם
מְדַבְּרִים שְׂרָשִׁיִּים
מְדַבְּרוֹת מְתָכוֹת
קוֹל הַמוֹנֵם מַחְרִישׁ אֶת אֲזֵנֵי
מְסַחֵר אֶת לִבִּי
גַם הָאִוִּיר מִתְנוּעֵעַ וְשָׁר
וּבִגְבָהֵיִם מִתְפּוֹצְצִים עוֹלָמוֹת.

רַק הַמַּחְשָׁבָה עַל אֱלֹהִים
הִיא אִי בְּמַעֲרַבְלֵת.

א. הסבר כיצד הבית הראשון בשיר מבטא את מצבה של הדוברת. הדגם את דבריך.

(12 נקודות)

ב. כיצד הדוברת מתמודדת עם מצב זה? נמק את דבריך. (5 נקודות)

9. במשפחה

קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

והילד איננו / יהודה עמיחי

בְּנִי, אֶתָּה שׁוֹב מִדָּאִיג אוֹתִי.
מִזְמָן לְזִמָּן אֶתָּה מִדָּאִיג אוֹתִי
בְּקִבְעוֹת שְׁהִיְתָה צְרִיכָה לְהִרְגִיעַ אוֹתִי.

אֲנִי זֹכֵר שְׁפַעַם, כְּשֶׁהֵיִיתָ קָטָן,
רָאִינוּ יַחַדְּךָ שֶׁרָפָה בְּמִלּוֹן גָּדוֹל.
הָאֵשׁ וְהַמִּים וְהַעֲשָׂן,
הַיְלָלוֹת וְהַצֵּעֲקוֹת וְהָאוֹרוֹת הַמְּהַבְּהִים בְּטֶרֶן,
כָּל אֵלֶּה חֲסָכוּ לִי הִרְבָּה דְּבוּרִים
עַל מָה הֵם הַחַיִּים. וְעַמְדָנוּ בְּדַמְמָה.

אֲנִי שׁוֹאֵל אֶת עֲצָמֵי אִיפֹה הִחְבִּיא אָבִי
אֶת הַפֶּחַד שְׁלוֹ, אוֹלֵי בְּאֶרֶץ סָגוּר
אוּ בְּמָקוֹם אַחֵר מִחוּץ לְהֶשֶׁג יְדֵי הַיְלָדִים
אוֹלֵי עֵמֶק בְּלָבוֹ.

אֲבָל עֲכָשׁוּ אֶתָּה שׁוֹב מִדָּאִיג אוֹתִי.
אֲנִי מִחְפֵּשׁ אוֹתְךָ תָּמִיד,
הַפַּעַם בֵּין עֶרְפְּלֵי הַגָּלִיל הָעֲלִיוֹן,
אֲנִי אָבָא עֶרְפֵּל.
וְהַיְלָד אֵינְנוּ, כִּי הוּא כָּבֵד מִכָּבֵד.

בבית הרביעי בשיר הדובר אומר: "אני אבא ערפל".

הסבר את המטפורה "אבא ערפל", וכתוב מה אפשר ללמוד ממנה על רגשותיו של האב.

10. שירים בצל השואה

קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

שם, אִמְרָתִי / טוביה ריבנר

יָצָאתִי מִבֵּיתִי הָאֲרָעִי לְהִרְאוֹת לְבָנִי אֶת מְקוֹם מוֹצְאִי.
שֵׁם, אִמְרָתִי, שִׁכַּבְתִּי עַל הָאֲרֶץ
אָבֹן לְמִרְאֲשׁוֹתֵי נְמוּךְ מִן הָעֶשֶׂב
בְּעֶפְר הָאֲרֶץ
הַכֹּל שֵׁם נִשְׁמַר.

עֲבָרְנוּ בְּהָרִים וּבִנְעֻרוֹת וּבְעָרִים שֶׁהָיוּ
מַעְרֻוֹת וְהַמִּים נָקְוּ בְּדֶרֶךְ וְהַכְּבִישִׁים הָיוּ רָעִים.
הַמְּכֻנִּית דִּלְגָה עַל הַבּוֹרוֹת

מָה הָאֲוִיר הַמְּתוּק הַזֶּה? שׁוֹאֲלִים בָּנִי.
מָה הַטִּיחַ הַנוֹפֵל מִהַקִּירוֹת.

אֵין דָּבָר, הַגִּידָה הַיְשִׁישָׁה בַּחֲלוֹן.
כָּאֵן גַּם הָעֲתִיד עָבַר. וְסִגְרָה אֶת עֵינֶיהָ הַיְבָשׁוֹת
בְּעוֹף הָעוֹלָה וְקוֹפֵל אֶת כְּנָפָיו וְצוֹלֵל.

כָּאֵן נוֹלְדָתִי, אִמְרָתִי לְבָנִי.
הוֹרִי וְזָקְנִי נוֹלְדוּ כָּאֵן קָרוֹב.
נוֹלְדִים. כָּאֵן הָיָה בֵּית
אִמְרָתִי לְבָנִי וְהָרוּחַ עָבְרָה
בֵּינִי לְבֵין הַמַּלְאִכִּים.

יָצָאתִי לְהִרְאוֹת לְבָנִי אֶת מְקוֹם מוֹצְאִי, וּמִתִּי
נֹאכֵל, שׁוֹאֲלִים בָּנִי, וְאִיפָּה
נִלְוֶנָּה?

הסבר את השאלות ששואלים הבנים את אביהם לאורך השיר, וכתוב מה שאלות אלה מלמדות על השוני בין עולם הבנים לעולמו של האב.

בהצלחה!